

Institutul Academic din Iași: structura și formarea personalului educativ

Gheorghe Baciuc*

Cuvinte cheie: *Institutul Academic, învățământ privat, profesori, elevi, Palatul Mavrocordat, Iași.*

Fondarea și fondatorii

Cadrul legislativ pe baza căruia s-a dezvoltat învățământul privat din Principatele Unite Române a fost statornicit, la fel ca și în cazul învățământului public, prin Legea instrucțiunii publice din 1864 care, chiar prin articolul 1 al *Dispozițiilor generale*, prevedea că în statul român creat în 1859 instrucțiunea se împărțea în instrucțiune publică și instrucțiune privată. Partea referitoare la învățământul privat era cuprinsă într-un „apendice”, situat la sfârșitul legii respective, ce includea articolele de la 406 la 418.

Potrivit prevederilor acestor articole, „școlile sau internatele private” puteau cuprinde „orice învățătură: primară, secundară, specială”, activitatea acestora putându-se desfășura pe baza unor „programe și regulamente speciale” supuse aprobării ministerului de resort. Școlile private erau obligate ca, pe lângă asigurarea condițiilor de studiu, să aibă în vedere și „respectul moralității și al igienei”, în caz contrar riscând să fie suspendate sau închise. Elevii acestor instituții erau supuși aceluiași „pedepse disciplinare” și evaluați printr-un examen general anual ca și colegii lor din școlile publice. Supravegherea școlilor private cădea în sarcina Ministerului Instrucțiunii, a rectorilor celor două universități, a revizorilor, a comitetului școlar și a consiliului comunal. Revizorii și subrevizorii școlari puteau „vizita aceste școli ori de câte ori va cere

* Profesor de istorie, Colegiul Național „Mihai Eminescu” din Iași. E-mail: ghbaciuc@yahoo.com.

trebuința”, cele constatate urmând a fi consemnate într-un registru de inspecție¹.

Întemeindu-se pe deschiderea asigurată de această lege, câțiva profesori publici, cu studii făcute „prin țările Apusului”, pornind de la constatarea că în orașul lor „instrucțiunea privată era ... în mâna câtorva pensionate conduse de streini, care nici nu aveau pregătirea suficientă pentru luminarea tinerimii, nici nu cunoșteau îndeajuns, ba uneori foarte puțin, moravurile și caracterul poporului nostru”, au hotărât să înființeze în Iași primul liceu privat de băieți. Dincolo de interesul material, inițiatorii erau animați și de dorința de a realiza „un progres în instrucțiune mai solid și mai așezat”, progres pe care „statul numai anevoie și într-un timp mai îndelungat” putea să-l îndeplinească. Potrivit concepției lor, acest obiectiv putea fi realizat numai prin preluarea copilului „de la cea mai mică vârstă” pentru a-l conduce treptat „până la băncile învățământului superior”².

Numele celor șase tineri care semnau în Iași *Actul de asociațiune* din 27 iulie 1866, cu scopul „de a funda o școală cu internat sub denumirea de Institutul Academic” erau specificate în chiar primul articol ar respectivului document, în ordinea următoare: Ciurea, Culianu, Chinezu, Melic, Paicu, Poni³. Primul dintre ei, Ioan Alexandru Ciurea (1840 – 1891), era posesorul unui doctorat în medicină, obținut la Paris la 5 august 1864, care i-a asigurat postul de „profesor de medicină legală la Facultatea de Drept din 1865” și de medic la „Așezământul Sf. Spiridon”⁴, ulterior fiind și profesor la Facultatea de Medicină, iar la Parchetul din Iași medic legist⁵. Neculai Culianu (1834 – 1915) era unul din cei doi semnatari ai *Actului de asociațiune* care trecuse de 30 de ani. Făcuse studii la Paris și din 1863 era „profesor de calcul diferențial și integral la Universitatea din Iași”, apoi și de astronomie și geodezie.⁶ D. Chinezu (? – 1867) era absolvent al Școlii de artilerie și de geniu din Metz, fiind considerat

¹ „Monitorul, organ oficial al Principatelor Unite Române”, nr. 272, 5/17 decembrie 1864, p. 1291.

² Ștefan Vârgolici, *Cuvântare rostită la aniversarea a 25 de ani de la înființarea Institutului Academic*, în Eugeniu E. Vincler, *Albumul serbării de revedere dintre foștii elevi ai Institutului Academic din Iași din seriile de bacalaureat din 1866 – 1879, de la 9 iunie 1913*, Buzău, 1914, p. 9-10.

³ Muzeul Literaturii Române Iași, doc. nr. 5185/L. În continuare vom indica numai documentele provenite din această sursă.

⁴ Liviu Papuc, *Societari junimiști în documente*, ediția a II-a, revizuită și adăugită, Iași, Editura Convorbiri Literare, 2008, p. 270-271.

⁵ Eugeniu E. Vincler, *op. cit.*, p. 3.

⁶ Liviu Papuc, *op. cit.*, p. 269.

inginer⁷. A decedat la puțin timp după constituirea asociației, locul său fiind luat de Titu Maiorescu⁸. Ioan Miren Melik (1840 – 1889), născut într-o familie de armeni din București, urmase cursurile celebrei Școli de Mine din Paris, iar din 1865 funcționa ca profesor de matematică la Universitatea din Iași⁹. Pavel Paicu (1831 – 1898), celălalt fondator trecut de 30 de ani, fusese magistrat în Maramureș, apoi profesor la liceul românesc din Cernăuți. Venit în Iași, timp de 32 de ani a fost profesor de limba română, o vreme și director, la Gimnaziul „Ștefan cel Mare”¹⁰. Petru Poni (1841 – 1925) a plecat la 1859 cu o bursă a statului român la Paris unde s-a specializat în științele fizico-chimice, apoi a fost profesor la Liceul Național, la Școala Militară, iar din 1878 la Universitatea din Iași¹¹.

Modul de organizare și funcționare al asociației fondatorilor Institutului Academic era stabilit prin însuși *Actul de asociațiune*, care conținea prevederi referitoare la conducere și administrare, la contribuția fiecărui asociat pentru constituirea capitalului asociației (Ciurea – 50 galbeni, Culianu – 100 galbeni, Quinezu – 50 galbeni, Melik – 75 galbeni, Paicu – 50 galbeni, Poni – 50 galbeni), la întrunirile lunare pentru analiza stării „morale și materiale” a Institutului, la verificarea anuală a conturilor de venituri și cheltuieli, la schimbările privind funcționarea asociației, la modul de retribuire a asociaților și de împărțire a profitului, la posibilitatea asociaților de a transfera drepturile lor asupra altor persoane ș.a.¹².

Atunci când au hotărât să înființeze Institutul Academic, fondatorii săi își stabiliseră ca obiectiv principal pregătirea elevilor pentru susținerea examenului de bacalaureat pe care Legea Instrucțiunii Publice din 1864 îl „impunea tuturor tinerilor, ca o încoronare a studiilor secundare”¹³. Potrivit concepției că acest obiectiv se putea îndeplini numai prin preluarea copilului „de la cea mai mică vârstă”, Institutul Academic cuprindea toate treptele învățământului preuniversitar: primar, secundar inferior și secundar superior. În plus avea și o secție de pregătire pentru examenul de bacalaureat, rezervată absolvenților altor școli secundare, și alta pentru școala militară.

⁷ Arhivele Naționale Iași, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 133/1860, f. 3 și verso.

⁸ Doc. nr. 7947/11.

⁹ Liviu Papuc, *op. cit.*, p. 269.

¹⁰ Rudolf Suțu, *Iașii de odinioară*, Iași, Tipografia „Lumina Moldovei”, 1923, p. 143.

¹¹ Arhivele Naționale Iași, Fond familial Poni. Petru Poni, doc. 185, f. 1.

¹² Doc. nr. 5185/L.

¹³ *Ibidem*.

Condiții de admitere, cursuri, evaluări

Înscrierea la cursul primar era condiționată de cunoașterea cititului și a scrierii. La această treaptă de învățământ, Institutul Academic și-a început activitatea cu două secțiuni (clase), numărul acestora fiind sporit cu o secție în anul școlar 1871–1872 și cu încă una în anul școlar 1877–1878¹⁴. În 1866 disciplinele studiate în secțiunea I-a erau religia, limba română, limba franceză, limba germană, geografia, aritmetica, caligrafia, iar în secția a II-a religia, limba română, limba latină, limba franceză, limba germană, istoria, geografia și aritmetica¹⁵.

Cursul inferior de liceu cuprindea trei secțiuni. În secțiunea I-a se studiau religia, limba română, limba franceză, limba germană, istoria, geografia, aritmetica, figurile geometrice, caligrafia și desenul, în secțiunea a II-a religia, limba română, limba latină, limba franceză, limba germană, istoria, geografia, aritmetica, geometria, caligrafia, desenul, iar în secțiunea a III-a limba română, limba latină, limba elină, limba franceză, limba germană, istoria, aritmetica, geometria, algebra, caligrafia și desenul¹⁶.

Cursul superior de liceu cuprindea secțiunea I-a, secțiunea a II-a, secțiunea pentru școala militară și secțiunea de bacalaureat. La secțiunea I-a disciplinele studiate erau limba latină, limba elină, limba franceză, limba germană, istoria veche, aritmetica, geometria, algebra, fizica, științele naturale și compoziția în limba română, iar la secțiunea a II-a limba latină, limba elină, limba franceză, limba germană, istoria modernă, aritmetica, geometria, algebra, trigonometria, cosmografia, chimia, științele naturale și compoziția în limba română. La secțiunea pentru școala militară se studiau limba română, limba franceză, limba germană, istoria, geografia, aritmetica, geometria, desenul și caligrafia, în timp ce la secțiunea pentru bacalaureat pregătirea era axată pe disciplinele ce reprezentau probele acestui examen: limba latină, limba elină, istoria veche și modernă, geometria, algebra, trigonometria și cosmografia, fizica, chimia, științele naturale, filosofia și compoziția în limba română¹⁷.

În ceea ce privește numărul orelor alocate săptămânal disciplinelor de studiu la secțiunile cursului primar situația se prezenta în felul următor: 29 de ore la secția I-a, din care câte șase erau repartizate limbii române, limbii franceze, limbii germane și aritmeticii; 32 de ore la secția a II-a, din care

¹⁴ E. E. Vincler, *op. cit.*, p. 53, respectiv 57.

¹⁵ Doc. nr. 7947/6.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*.

câte șase pentru limba română, limba franceză și limba germană, iar patru ore pentru predarea aritmeticii în limba germană; 31 de ore la secția a III-a, din care câte cinci pentru română, franceză, germană și patru pentru aritmetica în limba germană; 30 de ore pentru secția a IV-a, din care câte patru pentru limba română, limba franceză, limba germană și aritmetica în limba germană. De reținut că gimnastica dispunea de două ore pe săptămână, însă acestea se efectuau numai toamna și primăvara¹⁸.

La cursul inferior de liceu, secția I-a dispunea de 25 de ore, din care de câte trei beneficiau româna, latina, franceza, germana și aritmetica, secția a II-a însuma 26 de ore, de câte trei dispunând doar latina, elina, franceza și germana, iar secția a III-a totaliza 28 de ore din care patru pentru limba latină, iar câte trei limbile elină, franceză și germană¹⁹. La cursul superior de liceu, secția I-a dispunea de 26 de ore, din care câte trei pentru limbile latină, elină, franceză și germană, iar secția a II-a însuma 31 de ore, câte trei ore revenind limbilor latină, elină și franceză, precum și științelor naturale²⁰.

Potrivit prevederilor *Regulamentului de funcționare*, în Institutul Academic erau admise trei categorii de elevi: elevi externi, elevi interni și bursieri. La rândul lor și elevii externi erau împărțiți în trei categorii: externi simpli, externi cu dejunul și externi cu dejunul și masa. În momentul admiterii în Institut, toți elevii externi primeau un „bilet”, un fel de legitimație pe care o prezentau portarului în momentul intrării în școală și o recuperau la plecare²¹.

Ca elevi interni erau primiți copii începând de la vârsta de șapte ani pe baza actului de naștere, a actului de vaccinare și a declarației persoanei care se însărcina a-i servi de corespondent²². Existau și câțiva bursieri, beneficiari ai dorinței societărilor Institutului Academic „de a face și pe elevii buni, dar lipsiți de mijloace” de a se bucura „de instrucțiunea și creșterea” pe care le asigurau „trecerea prin acest stabiliment”. De această facilitare puteau beneficia doar 11 elevi pe bază de concurs²³.

În afară de cunoașterea cititului și a scrierii, obligatorie la înscrierea în cursul primar, celelalte condiții pentru admiterea elevilor la Institutul Academic erau numai de natură financiară. Taxa școlară pentru elevii interni de la secția I-a și a II-a ale școlii primare era de 700 lei noi pe anul

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, p. 45-48.

²⁰ *Ibidem*, p. 48-51.

²¹ *Ibidem*, p. 29.

²² *Ibidem*, p. 30.

²³ *Ibidem*.

școlar, iar pentru cei din secția a III-a și a IV-a de 800 lei noi pe an școlar. Elevii secțiilor I-a și a II-a de la cursul inferior de liceu și cei ai secției militare trebuiau să achite 400 lei noi, dacă erau externi, 600 lei noi dacă erau externi cu dejunul în școală, 800 lei noi dacă serveau dejunul și masa și 1000 lei noi dacă erau interni. Pentru elevii secției a III-a de la cursul inferior și pentru cei din secțiile I-a și a II-a de la cursul superior de liceu se percepeau 500 lei noi de la externi, 700 lei noi de la externii cu dejun, 900 lei noi de la externii cu dejun și masă și 1100 lei noi de la interni, în timp ce de la elevii secției de bacalaureat se încasa câte 100 lei noi în plus de la fiecare categorie²⁴.

Un elev intern mai trebuia să achite 50 lei noi, „o dată pentru totdeauna”, pentru pat, mindir, copertă (cuvertură) și tacâmul de masă, și încă 150 lei noi pe an „ca depozit pentru furnituri de cărți, hârtie, eventual medicamente etc.”²⁵. De la elevii care doreau să beneficieze de lecții de muzică instrumentală se încasau 240 lei noi pe an pentru studiul pianului și 180 lei noi pe an pentru lecțiile de vioară.

În cazul elevilor interni, obligațiile financiare erau completate cu „lista obiectelor trebuitoare” ce cuprindea: „o saltea, un oghial, două perine, patru prostiri, patru fețe perine, două perechi de cizme, o perie de straie, o perie de vax, o pereche galoși, trei prosoape, douăsprezece cămăși de zi, șase cămăși de noapte, șase perechi izmene, douăsprezece perechi colțuni, douăsprezece batiste, un pieptene, o perie de cap, o perie de dinți”²⁶. Luând în calcul fie și numai aceste „obiectele trebuitoare” devine limpede că nu oricine putea deveni elev la Institutul Academic. Mai ales dacă adăugăm și faptul că fiecare elev trebuia să posede o uniformă ordinară și una de „mare ținută”.

Instrucțiunea elevilor Institutului Academic se realiza prin „cursuri, repetițiuni și studiu”. În privința cursurilor, *Regulamentul* prevedea că acestea erau predate de profesori, dintre care unii erau externi iar alții interni, cei din urmă, la fel ca pedagogii interni, petrecându-și și noaptea în Institut, dormind în dormitoarele elevilor. „Studiile”, adică învățarea lecțiilor de către elevi, se desfășurau în spații speciale, numite repetitoare, sub supravegherea pedagogilor care aveau și obligația de a-i ajuta pe elevi.

Pentru pregătirea lecțiilor, în afară de însemnările luate în timpul orelor, elevii cursului primar beneficiau de manuale procurate de școală, în timp ce elevii de liceu trebuiau să își procure manualele recomandate de

²⁴ Doc. nr. 7947/11.

²⁵ Doc. nr. 7947/6, p. 37.

²⁶ *Ibidem*, p. 38.

profesorii lor. Pentru disciplinele științifice, majoritatea manualelor erau elaborate chiar de profesorii Institutului Academic: Al. D. Xenopol, pentru istorie și cronologie, I. M. Melik, pentru aritmetică, geometrie și topografie, N. Culianu, pentru algebră, trigonometrie și cosmografie, Petru Poni, pentru fizică și chimie, Titu Maiorescu, pentru logică²⁷.

Evaluarea elevilor se realiza săptămânal, trimestrial și anual. La sfârșitul fiecărei săptămâni se întocmea un catalog ce cuprindea notele medii dobândite de elevi la învățătură și purtare în cursul respectivei perioade de timp. Evaluările trimestriale se realizau în scris la Crăciun și la Paște, între acestea având loc și alte patru verificări numite intermediare: două până la Crăciun, iar celelalte două între Paște și luna iunie. Între 10 și 27 iunie se desfășurau examenele orale publice „pentru clasificarea anuală a elevilor și promovarea lor”. În cursul anului școlar părintelui, tutorului sau corespondentului fiecărui elev i se transmiteau rezultatele evaluărilor intermediare, trimestriale și anuale. Notele obținute de elevi erau consemnate în cifre de la 0 la 20, corespunzătoare următoarelor calificative: nul (zero puncte), foarte rău (0 - 4 puncte), rău (4 - 7 puncte), mediu (7 - 10 puncte), bine (10 - 14 puncte), mai bine (14 - 17 puncte), foarte bine (17 - 19 puncte), perfect (20 puncte)²⁸.

Promovarea dintr-o secție inferioară într-o secție superioară se făcea în funcție de punctele acumulate de fiecare elev la sfârșitul anului școlar: 50 puncte la secția I-a primară, 80 puncte la secția a II-a, 90 puncte la secția a III-a și 100 puncte la secția a IV-a, 100 puncte pentru secția I-a de la cursul inferior și superior de liceu și 110 puncte pentru secția a II-a de la ambele cursuri liceale. În afară de realizarea acestor punctaje, pentru promovare elevul de la cursul primar și de la cursul inferior de liceu nu trebuia să aibă la vreun „obiect” o notă mai mică de 8,00, iar elevul de la cursul superior de liceu vreo notă mai mică de 10,00. Elevii care din motive întemeiate lipseau de la vreun examen, precum și cei care întruneau punctajul de promovare dar luau mai puțin de 8,00, respectiv 10,00, la una sau mai multe discipline susțineau examene de corigență la începutul anului școlar următor. Și elevilor care rămâneau repetenți li se oferea o șansă de promovare dacă în anul școlar următor, la evaluarea de la Crăciun, se situau între primii trei clasați din clasă. Elevilor care se distingueau printr-o „silință și capacitate excepțională” li se oferea posibilitatea ca, prin

²⁷ *Ibidem*, p. 52-55.

²⁸ *Ibidem*, p. 27.

susținerea unui examen, „să poată sări, ..., peste secțiunea în care intră ceilalți colegi ai săi”²⁹.

Regulamentul ... Institutului Academic mai cuprindea prevederi referitoare la recompense, pedepse (între care se afla și „punerea în închisoare”), vacanțe, măsuri igienice, „buna rânduială și disciplină”. Printre „dispozițiile generale” ale *Regulamentului* ... exista și una care îi obliga pe elevi, cu excepția orelor care se desfășurau în limba română, să se adreseze unii altora, unui pedagog sau unui profesor numai în limba franceză sau în limba germană³⁰.

Clădirile și corpul profesoral

De la înființare, în 1866, și până în 1870, Institutul Academic a funcționat cu chirie în două case cu câte două caturi situate într-o curte „foarte mare, înconjurată de un zid”, aflată pe ulița Sf. Haralambie, spațiu în care astăzi se află Spitalul de boli infecțioase din Iași. Una din case, aflată în mijlocul curții, adăpostea cancelaria, în timp ce în cealaltă casă, situată în stânga incintei, sprijinită de zidul înconjurător, se aflau clasele³¹. Acest local, descris de publicistul de orientare socialistă Constantin Mille, devenit elev al Institutului în 1869, a ajuns curând neîncăpător, și din acest motiv societarii au cumpărat la 6 martie 1869, cu suma de 2005 galbeni, Palatul Mavrocordat, situat pe strada Muzelor (astăzi N. Bălcescu), la mică distanță de localul inițial. Edificiul, construit după mijlocul secolului al XVIII-lea, de către beizadea Dimitrie Mavrocordat, fiul domnitorului fanariot Constantin Mavrocordat, avea o istorie destul de interesantă. În 1785, după ce incendiul din noaptea de 23-24 decembrie 1784 a distrus curțile domnești din Iași, domnitorul Alexandru Mavrocordat al II-lea a instalat reședința domnească în palatul vărului său, de unde Alexandru Ipsilanti a mutat-o în palatul hatmanului Costache Ghica³². De la sfârșitul anului 1789, în timpul războiului pe care Rusia și Austria îl purtau împotriva Imperiului Otoman (1787-1792), după ce prințul Potemkin, comandantul trupelor rusești, a ocupat pentru sine palatul hatmanului Costache Ghica ce servea de reședință domnească, a găzduit Divanul Cnejieii Moldovei, alcătuit din boieri moldoveni sub conducerea senatorului rus Lascarov. Din acest motiv, pacea prin care Rusia a pus

²⁹ *Ibidem*, p. 27-28.

³⁰ *Ibidem*, p. 36.

³¹ C. Mille, *Dinu Milian*, București, Tipografia „Adevărul”, 1904, p. 17-21.

³² Veniamin Ciobanu, *Jurnal ieșean la sfârșit de veac*, Iași, Editura Junimea, 1980, p. 88.

capăt războiului, la 9 ianuarie 1792, a fost negociată și semnată în acest palat. După ce trupele rusești au părăsit Moldova, în Palatul Mavrocordat s-a instalat domnitorul Mihai Suțu care a primit în această locație solia condusă de generalul rus Kutuzov, atât în timpul călătoriei spre Constantinopol³³ cât și la întoarcere³⁴. În Palatul Mavrocordat curtea domnească a rămas până în anul 1795, când Alexandru Callimachi a mutat-o în palatul hatmanului Costache Ghica. Cel de-al doilea proprietar al acestui imobil, logofătul Alexandru (Alec) Mavrocordat, fiul beizadelei Dimitrie, fiind cam cheltuitor din fire, a ajuns în situația de a i se scoate casa la mezat pentru achitarea datoriilor pe care le avea și astfel aceasta ajuns în stăpânirea asociaților Petru Poni, Nicolae Culianu, Ioan M. Melik, Ioan Ciure și Pavel Paicu³⁵.

Strămutarea Institutului Academic în Palatul Mavrocordat s-a făcut abia la începutul anului școlar 1870-1871, după expirarea contractului de chiriaș al Gimnaziului „Ștefan cel Mare”, care se afla acolo în momentul adjudecării, și după efectuarea reparațiilor și a pregătirilor necesare. Din relatarea vizitei pe care principele Carol I a efectuat-o în ziua de 19 aprilie 1879, rezultă și cum a fost distribuit spațiul fostei curți domnești din Sărărie după ce a devenit școală: etajul era destinat dormitoarelor, infirmeriei și camerelor în care erau păstrate bagajele elevilor interni, parterul era ocupat de sălile de clasă, iar la demisol se aflau bucătăria și „sala cea mare de mâncare”³⁶, precum și cele două carcere destinate elevilor pedepsiți cu „punerea în închisoare”. Secțiunile I-a și a II-a de la cursul superior de liceu și secția de pregătire pentru bacalaureat au fost instalate în „alte case de alături”³⁷, case care, conform hotarnicei din Ordonanța de adjudecare din 1 aprilie 1869, nu puteau fi decât cele „trei odăi de cărămidă acoperite cu șindilă” situate lângă poarta dinspre actuala stradă Mihail Kogălniceanu.

Atunci când în peisajul școlar autohton își făcea apariția Institutul Academic, nu prea numeroșii profesori existenți în România la vremea respectivă proveneau în cea mai bună parte de la instituțiile de învățământ superior din străinătate. Revenind în țară după efectuarea studiilor, mulți dintre aceștia ajungeau profesori universitari, însă dorința de a-și spori veniturile îi determina să nu refuze nici ofertele venite din partea unor școli

³³ *Ibidem*, p. 104.

³⁴ Struve, *Voyage en Krimée, suivi de la relation de l'Ambassade envoyée à Constantinople*, Paris, 1802, p. 306.

³⁵ Doc. nr. 5230/L.

³⁶ Doc. nr. 7947/11, p. 17.

³⁷ E. E. Vincler, *op. cit.*, p. 2.

secundare. Așa se explică faptul că personalul didactic al acestor școli era alcătuit atât din profesori universitari, cât și din profesori secundari.

La Institutul Academic cei dintâi profesori au fost chiar fondatorii săi, dintre care unii erau deja profesori universitari (N. Culianu, I. Ciurea, I. M. Melik), iar alții aveau să devină ulterior, cum a fost cazul lui P. Poni numit profesor de chimie la Universitatea din Iași în 1878. N. Culianu, numit „Papa Culianu” în cadrul societății „Junimea” sau Papa Culei de către elevii Institutului, a predat algebra, trigonometria și cosmografia la cursul superior de liceu³⁸. Ioan Ciurea a predat igiena și a îndeplinit funcția de medic al școlii³⁹. D. Quinezu a predat matematica la cursul inferior de liceu până la decesul său prematur produs înainte de încheierea anului școlar 1866–1867⁴⁰. Ioan Miren Melik a predat aritmetica rațională și geometria la cursul superior de liceu, dar s-a remarcat și ca un apreciat director și administrator⁴¹. Pavel Paicu a fost profesor de limba română, limba latină și limba germană la ambele cursuri de liceu⁴², iar Petru Poni a predat fizica și chimia la cursul superior de liceu⁴³. Titu Maiorescu (1840–1917), înlocuitorul lui D. Quinezu în Asociația Institutului Academic, posesorul unui doctorat în filosofie obținut la Berlin și al unei licențe în drept dobândită la Paris, din 1862 a fost profesor de istorie, apoi de logică și filosofie la Universitatea din Iași. La Institutul Academic a predat istoria, geografia și filosofia la cursul superior de liceu până în 1873 când a plecat la București⁴⁴. Alexandru D. Xenopol (1847–1920), primul absolvent al secției de pregătire pentru bacalaureat, în 1867, care peste doar patru ani devenea profesor la școala pe care o urmasese, făcuse studii juridice și istorice la Universitatea din Berlin, încununată mai târziu (1875) cu obținerea a două doctorate. În 1883 a fost numit profesor de „Istoria Românilor la Universitatea din Iași”⁴⁵. La Institutul Academic, al cărui societar a devenit în 1872, a fost profesor de istorie universală, filosofie și logică.

În afară de universitarii fondatori și de fostul elev, la Institutul Academic au predat și alți profesori ai Universității din Iași: Dimitrie

³⁸ *Ibidem*, p. 3.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, București, 1985, p. 397-401.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 441.

Brândză (1846 – 1895) științele naturii până în 1871 când s-a transferat la Liceul Nou⁴⁶; Ioan Caragiani (1841–1921), aromân din Macedonia, cu studii secundare și superioare făcute la Atena, a predat limba elină la cursul superior de liceu până în 1871⁴⁷; Grigore Cobălcescu (1831–1892), devenit societar în 1872, a predat științele naturale la cursul superior de liceu⁴⁸; Constantin (Coco) Dumitrescu – Iași (1849–1923) a predat filosofia la cursul superior de liceu până s-a transferat la Universitatea din București⁴⁹; Constantin Leonardescu (1844–1907) care a preluat orele lui Coco Dumitrescu⁵⁰; Gavril Muzicescu (1846–1903), bunicul matern al fraților Alexandru (Păstorel) și Ionel Teodoreanu, a predat pianul elevilor care doreau să studieze acest instrument și a dirijat corul școlii⁵¹; Ștefan Vârgolici (1843–1897), devenit societar în același an cu Xenopol și Cobălcescu, a predat limba latină și limba elină din 1871 până în 1876⁵²; Andrei Vizanti (1844–?) a predat istoria și geografia la ambele cursuri de liceu până în 1871⁵³; Nicolae Quintescu (1841–1913) care din 1867 până în 1871, apoi și din 1878, a predat latina la cursul superior de liceu și la secția de bacalaureat⁵⁴.

La Institutul Academic au predat și câțiva profesori care, chiar dacă nu erau universitari, erau foarte apreciați pentru studiile foarte temeinice pe care le făcuseră, pentru talentul pe care îl manifestau în anumite domenii ale cunoașterii sau ale creației, pentru bagajul cultural pe care îl posedau. Dintre aceștia îi enumerăm pe: Samson Bodnărescu (1840–1902) care între 1870 și 1874 a predat limba germană la cursul superior de liceu⁵⁵; Vasile Burlă (1840–1905) care a predat latina, elina, istoria și germana⁵⁶; Grigore Buțureanu (1855–1907) care a predat istoria la cursul inferior de liceu⁵⁷; G. L. Cernescu, un tânăr ce promitea o carieră strălucită în domeniul istoriografiei, decedat foarte tânăr (prin 1873), care a predat istoria, geografia, limba română și religia la cursul primar și la cursul

⁴⁶ Doc. nr. 7947/11, p. 14.

⁴⁷ G. Călinescu, *op. cit.*, p. 430.

⁴⁸ Doc. nr. 5236, p. 47.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² Doc. nr. 7947/11, p. 15.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ E. E. Vincler, *op. cit.*, p. 4.

⁵⁵ Dan Mănuță, *Scriitori junimiști*, Editura Junimea, Iași, 1977, p. 34-40.

⁵⁶ Doc. nr. 5236, p. 46.

⁵⁷ *Ibidem*.

inferior de liceu⁵⁸; Mihai Eminescu (1850–1889) căruia, în toamna anului 1874, Al. D. Xenopol i-a cedat suplinirea cursului de logică, iar în al doilea semestru al aceluiași an școlar a preluat și orele de limba germană la cursul superior de liceu la care renunțase Samson Bodnărescu⁵⁹; Alexandru Lambrior (1845–1883), considerat întemeietorul „filologiei științifice la noi în țară”⁶⁰, care a predat limba română la cursul inferior de liceu⁶¹; Anton Naum (1829–1917), poet prețuit în cadrul societății „Junimea”, care a predat limba latină la clasele primare și la cursul inferior de liceu⁶².

Pentru că mulți profesori plecau din școală, în special în străinătate, chiar în timpul anului școlar, Institutul Academic s-a confruntat cu o fluctuație permanentă a personalului didactic. Spre exemplificare, în anul școlar 1869–1870 au funcționat 14 profesori care nu existaseră în anul școlar precedent, iar în anul școlar următor se înregistrau alți șapte profesori noi⁶³. Într-un colectiv didactic destul de numeros, supus unei fluctuații permanente era imposibil să nu existe și profesori mai puțin performanți, nu pentru că nu ar fi posedat pregătirea necesară, ci pentru că fie nu erau înzestrați și cu capacitatea de a stăpâni colectivele de elevi, fie pentru că recurgeau la metode nu prea ortodoxe. În prima categorie se încadra chiar unul dintre fondatorii Institutului Academic, bucovineanul Pavel Paicu. Despre acest profesor, pe care îl numește Meicu în romanul său autobiografic, C. Mille ne spune că „era un om bun. Era însă slab din fire, era foarte ușor de ademenit la vorbă”, fie despre via pe care pretindea că o îngrijea în mod științific, fie despre taurul pe care îl ținea ca să-l închirieze pentru prăsilă. Cunoscându-i această slăbiciune, elevii „începeau să-l întrebe despre agricultură, despre mijloacele cele mai bune, așa că atunci când suna clopoțelul”, profesorul constata că a trecut ceasul în zadar”⁶⁴. În cea de-a doua categorie se remarcă profesorul P. Novleanu de la Școala de Meserii, care predă aritmetica și la cursul inferior de liceu de la Institutul Academic. Despre acest profesor, pe care îl numea Lenoveanu în scrierea sa, C. Mille consemna că „era grozav de abraș” deoarece pentru a-i învăța pe elevi „știința încurcată a cifrelor” se folosea de urechile acestor și de piciorul său stâng, afectat de o paralizie parțială, pe care îl expedia cu mâna asupra părții dorsale a elevului care păcătuia

⁵⁸ C. Mille, *op. cit.*, p. 102.

⁵⁹ G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, Editura Junimea, Iași, 1977, p. 218-219.

⁶⁰ George Panu, *Amintiri de la Junimea din Iași*, Polirom, 2013, p. 154.

⁶¹ Doc. nr. 5236, p. 47.

⁶² *Ibidem*, p. 48.

⁶³ Doc. nr. 7947/5.

⁶⁴ C. Mille, *op. cit.*, p. 101.

prin neștiință. Așa înțelesese el recomandarea medicului de a combate paralizia făcând cât mai multă mișcare⁶⁵.

Elevii: origine socială, conduite, examene

Deoarece Institutul Academic era, în fond, un liceu privat, elevii săi proveneau din acele medii sociale care își puteau permite plata sumelor prevăzute pentru școlarizare, ca și pentru cazarmament, depozitul anual, achiziționarea „obiectelor trebuitoare”, cheltuielile suplimentare și confecționarea uniformei școlare, care era văzută ca un mijloc de diferențiere în raport cu alte categorii de tineri și de a impune egalitatea în îmbrăcăminte între toți elevii școlii. Cu alte cuvinte era vorba de acele categorii sociale care vedeau în sacrificarea acestor sume și o modalitate de a-și proteja odraslele de posibilitatea de a-i avea drept colegi pe fiii bucătăreselor și ai grăjdarilor ce se aflau în slujba lor. Așa se face că, între 1866 și 1879, mulți dintre elevii acestui liceu erau purtătorii numelor unor familii boierești precum: Bașotă, Cantacuzino, Carp, Catargi, Ghica, Lambrino, Manu, Mavrocordat, Miclescu, Moțoc, Negruz, Pogor, Prăjescu, Racoviță, Sion, Stroici, Sturza, Tăutu. Alții proveneau din familii de proprietari agricoli mai modești, de arendași, de comercianți dar și din familii de slujbași ai statului, liberi profesioniști ș.a.

Sub aspect geografic, proveniența elevilor Institutului Academic nu era limitată la orașul și județul Iași. Destui elevi proveneau din celelalte județe ale Moldovei, câțiva din partea meridională a României, ba chiar și dintre aromânii din Macedonia⁶⁶.

Înscriindu-și copiii la Institutul Academic, părinții erau animați de dorința de a le asigura un nivel de instruire corespunzător statutului lor social, dar și de a le favoriza accesul spre un statut profesional care să le permită dobândirea unei existențe confortabile. Nu întotdeauna, însă, aspirațiile părinților coincideau cu cele ale odraslelor care nu se sfiau să recurgă la stratageme de genul celor folosite la orele lui Pavel Paicu pentru a se sustrage de la obligația învățării. Pentru unii, această tentație nu se limita din păcate doar la o astfel de procedură și, în consecință, la sfârșitul anului școlar se înregistrau destui corigenți, ba chiar și repetenți. Nu lipseau nici cazurile de elevi „depărtați” din școală sau retrași la recomandarea școlii. Înregistrarea unor astfel de rezultate putea fi, însă, determinată și de excesul de exigență al unor profesori, precum și de un

⁶⁵ *Ibidem*, p. 28.

⁶⁶ Doc. nr. 7947/11, p. 19-25.

program zilnic care nu se baza pe o împărțire judicioasă a timpilor alocați pentru activitate și odihnă. Spre justificarea acestei presupuneri prezentăm programul zilnic al elevilor interni care începea la ora 5,30 în perioada septembrie – martie, respectiv la ora 5,00 în perioada martie-iunie. După deșteptare, elevii dispuneau de jumătate de oră pentru spălat și îmbrăcat, apoi mergeau în repetitorii până la ora 7,30, oră destinată gustării de dimineață. La ora 8,00 intrau în sălile de clasă pentru desfășurarea lecțiilor din orar, până la ora 11,00 când se deplasau în „refectoriu” pentru dejun. La ora 12,30 elevii reveneau în repetitorii până la ora 14,00 când se deplasau în sălile de clasă pentru desfășurarea orelor de după amiază care durau până la ora 17,00. Urma o pauză de o oră și un sfert sau o oră și jumătate, în funcție de sezon, după care își reluau locul în repetitorii până la ora 20,00, respectiv 20,30, când erau duși în dormitoare pentru a „se culca imediat”. Doar elevilor din cursul superior, ce obținuseră note maxime în ziua respectivă, le era permis să rămână să studieze până la ora 22,30, sub supravegherea pedagogilor de serviciu⁶⁷.

Chiar dacă nu considerau nedemn modul în care se purtau la lecțiile lui Paicu și dacă tolerau metodele de ”învățare” utilizate de P. Novleanu, elevii Institutului Academic, mai ales cei din clasele de liceu, puteau deveni foarte sensibili atunci când mândria lor de castă era lezată prin atitudini care le evidențiau neseriozitatea sau lenea. O astfel de răbufnire de orgoliu a avut ca rezultat, în mai 1875, revolta elevilor din secția I-a superioară împotriva profesorului de limba germană, Mihai Eminescu. La originea acestei revolte s-a aflat faptul că înlocuitorul lui Samson Bodnărescu nu s-a lăsat lingușit de către elevii săi care sperau să-l determine astfel să le recite din propria creație pentru a se eschiva de la învățarea limbii germane. Mai mult de atât, Eminescu utiliza o notare foarte exigentă, însoțită de admonestări nu prea măgulitoare. Pentru a scăpa de acest tratament draconic, elevii secției I-a de la cursul superior au hotărât să facă „o demonstrație în contra sa”. Prin urmare, a doua zi, la prima oră, când Eminescu a intrat în clasă a găsit-o goală deoarece elevii săi se baricadaseră în sala de gimnastică. Elevii V. Dimitriu, C. Tatovici și Al. Stamati, considerați instigatorii acestei revolte au fost excluși din școală. Excluși au fost și E. E. Vincler și C. Desila pentru că se solidarizaseră cu cei trei colegi. Ceilalți elevi au fost reprimiți la ore din simplul motiv că ei, prin taxele plătite, asigurau veniturile societărilor, așa că singurul care a tras ponoasele acestei întâmplări a fost Eminescu, la ale

⁶⁷ Doc. nr. 7947/9, p. 7-8.

cărui servicii s-a renunțat pentru anul școlar următor, orele sale fiind încredințate lui ... Pavel Paicu, de care toată lumea a fost mulțumită⁶⁸.

Deși nu se sfiau să profite din plin de slăbiciunile unor profesori pentru a se sustrage efortului de învățare, destui elevi ai Institutului Academic tratau cu simț de răspundere instruirea lor școlară pentru promovarea examenului de bacalaureat, fără de care nu puteau accede la studiile universitare. Potrivit legislației din vremea respectivă, după trecerea examenelor de la sfârșitul ultimului an de liceu, în prezența unor delegați ai Universității, absolvenții institutelor private trebuiau să susțină un examen de echivalare a ultimelor două clase într-un liceu al statului și abia după aceea se putea prezenta la examenul de bacalaureat, desfășurat în cadrul Universității cu profesori universitari.

Având în vedere că dificultatea acestui examen era sporită și de numărul mare al probelor susținute, se poate aprecia că procentajul de promovare al absolvenților Institutului Academic era foarte bun. Această apreciere se întemeiază pe faptul că între anul 1867 (anul primei promoții a secției de pregătire pentru bacalaureat) și 1879 (anul transformării Institutului), din cei 209 absolvenți, 152 au promovat bacalaureatul, din care 62 au optat pentru studierea dreptului (35 la universități străine, 27 la universitățile din Iași și București), 26 pentru studierea medicinei (17 în străinătate, 9 în București), 6 pentru studii ingineresti, 6 pentru facultăți de științe, 4 au devenit profesori, 2 ofițeri, iar unul arhitect. Din această statistică lipsesc cei zece bacalaureați din vara anului 1879 care nu-și exprimaseră încă opțiunea și cei care aveau să promoveze în sesiunea de toamnă.⁶⁹ Dintre aceștia menționăm pe: Al. D. Xenopol, avocat, istoric, profesor universitar, academician; Gavril (Gabriel) Socor (1848–1928), unul din ctitorii Facultății de Medicină din Iași, primul profesor de fiziologie umană al acestei facultăți, inițiatorul medicinei experimentale în Iași;⁷⁰ Constantin Meissner (1854–1942), profesor la Școala Militară și la Școala Normală „Vasile Lupu” din Iași, deputat și ministru conservator, membru de onoare al Academiei Române⁷¹; Nicolae Volenti (1857–1910), poet, prozator și traducător junimist, judecător, deputat conservator⁷²; Leon C. Cosmovici (1857–1921), biolog, profesor de fiziologie la

⁶⁸ E. E. Vincler, „Eminescu, profesor de limba germană la Institutul Academic din Iași”, în *Evenimentul*, anul XXII, nr. 119 din 8 iulie 1914, p. 1-2.

⁶⁹ Doc. nr. 7947/11, p. 19-25.

⁷⁰ *Personalități ieșene. Aniversări și comemorări*, Editura Asachiana, Iași, 2017, p. 62.

⁷¹ en.wikipedia.org/wiki/Constantin_Meissner (accesat în data de 15.03.2022)

⁷² ro.wikipedia.org/wiki/Nicolae_Volenti (accesat în data de 15.03.2022)

Universitatea din Iași, fondatorul învățământului de fiziologie animală din România, membru corespondent al Academiei Române⁷³; Petru Misir (1856–1929), jurist și om politic, profesor la Institutele Unite din Iași; V. G. Morțun (1860–1919), politician socialist apoi liberal, deputat⁷⁴; Constantin Mille (1861–1927), jurnalist, romancier, poet, militant socialist;⁷⁵ Xenofon Gheorghiu (1850–1928), profesor de latină la Liceul Național și la Universitatea din Iași, profesor de elină și societar la Institutele Unite⁷⁶.

Concluzii

Rezultatele obținute de Institutul Academic în cei 13 ani ai existenței sale au contribuit la impunerea sa ca „un adevărat far intelectual, nu numai pentru Iași”, pentru că a servit de model și „celorlalte institute similare din țară”⁷⁷, inclusiv unui liceu concurent constituit în Iași în 1871 prin asocierea unor universitari care au părăsit „modelul” cu alți universitari de la Facultatea de Științe a Universității din Iași. În sensul adevărării prestigiului dobândit de primul liceu privat din Iași pledează și vizita efectuată la 19 aprilie 1879, de către principele Carol I, în contextul celor trei zile petrecute în fosta capitală a Moldovei pentru a convinge forțele politice locale că modificarea articolului 7 al Constituției din 1866, impusă de Congresul de pace de la Berlin din 1878, era necesară pentru recunoașterea independenței României⁷⁸.

Încetarea activității Institutului Academic în 1879 a însemnat, de fapt, transformarea sa, sub nume nou, prin fuziune cu liceul concurent care, într-un moment de profundă inspirație a fondatorilor săi, fusese numit Liceul Nou. Dar aceasta este o altă poveste despre învățământul liceal privat din orașul Iași.

⁷³ ro.wikipedia.org/wiki/Leon_C._Cosmovici (accesat în data de 15.03.2022)

⁷⁴ en.wikipedia.org/wiki/Vasile_Morțun (accesat în data de 15.03.2022)

⁷⁵ en.wikipedia.org/wiki/Constantin_Mille (accesat în data de 15.03.2022)

⁷⁶ Olga Rusu ș.c., *Cimitirul Eternitatea Iași*, Editura Cronică, Iași, 1995, p. 107.

⁷⁷ E. E. Vincler, *op. cit.*, p. 2.

⁷⁸ Doc. nr. 7947/11, p. 17.

The Academic Institute of Iași: Composition and Training of the Staff (Summary)

Keywords: *Institutul Academic, private education, teachers, students, Mavrocordat Palace, Iași.*

On July 27, 1866, six young state school teachers from Iași (Ioan Alexandru Ciutea, Neculai Culianu, D. Chinezu, Ioan M. Melik, Pavel Paicu, Petru Poni), all graduates of universities abroad, established an association whose purpose was opening a fee-charging boarding school called The Academic Institute [„Institutul Academic”]. This private highschool’s main goal was to train students ‘from the earliest age’ for the baccalaureate exam, which was a requirement for access to higher education. As a result, The Academic Institute had to include all stages of undergraduate education (primary, lower secondary and upper secondary), a baccalaureate training section (class) for graduates of other private secondary schools and another training section for the Military School. The very thorough way in which this unit was organized and run was outlined both in the ‘Association Act’ and in the Institute’s Regulations, which were probably drafted based on the model of the schools that its six founders had attended in various Western countries.

In the autumn of the same year (1866), the Academic Institute began its activity in two buildings, each two stories high, in the yard of what is today the Infectious Diseases Hospital of Iași. In 1870, it moved into a building purchased a year previously, which had belonged to the Phanariot prince Constantin Mavrocordat and had been used as a prince’s residence, which was why it was also known as the Princely Court of Sărărie.

The Academic Institute made itself known from the start as an elite school, first and foremost because of the prestige of its instructors, many of whom were university professors: founders N. Culianu, I. Ciure, I. M. Melik, Petru Poni and Titu Maiorescu (replacing D. Chinezu, who had died in 1867), Alexandru D. Xenopol, Dimitrie Brândză, Ioan Caragiani, Grigore Cobălcescu, Constantin (Coco) Dumitrescu-Iași, Constantin Leonardescu, Gavril Muzicescu, Ștefan Vârgolici, Andrei Vizanti, Nicolae Quintescu. They were joined by a few teachers who, despite not being part of the academic milieu, were highly appreciated for the thoroughness of their training, the talent they showed in certain areas of knowledge or creation, for their cultural baggage: Samson Bodnărescu, Vasile Burlă, Grigore Buțureanu, Gr. L. Cernescu, Mihai Eminescu, Alexandru Lambrior, Anton Naum etc.

The Academic Institute’s elitist nature was also determined by the fact that its students, originating from all Moldavian counties, several counties from Southern Romania and even Macedonia, were members of society’s wealthy families, a selection determined by the financial and material obligations imposed upon those who chose this school.

Even if there were students from such families who were not passionate about studying, most of the Academic Institute's students treated their baccalaureate training quite seriously. Proof of this are its 152 baccalaureate holders (of 209 graduates from the baccalaureate training section) who continued their training in universities at home or abroad, becoming scientists, publicists, writers, legal experts, teachers, politicians such as Al. D. Xenopol (the Institute's first baccalaureate holder), Gavril (Gabriel) Socor, Leon C. Cosmovici, Constantin Meissner, Nicolae Volenti, Petru Misir, V.G. Morțun, Constantin Mille, Xenofon Gheorghiu etc.

The Academic Institute ended its activity in 1879 as a result of its merger with the New Highschool, under the name The United Institutes [„Institutele Unite”].

ANEXE

Palatul Mavrocordat în timpul Institutului Academic (1870–1879).
Sursa: Eugeniu E. Vincler, *Albumul serbării de revedere dintre foștii elevi ai Institutului Academic din Iași din seriile de bacalaureat din 1866–1879, de la 9 iunie 1913*, Buzău, 1914.

Extinderea construită în timpul Institutelor Unite. Sursa: arhiva proprie.

Fondatorii Institutului Academic din Iași:
I.M. Melik, N. Culianu, P. Poni, Titu Maiorescu, Ioan Ciure, Pavel Paicu.
Sursa: arhiva Muzeului Literaturii Române Iași.

P. Poni
T.L. Maiorescu
I.M. Melik
N. Culiama
dr.. I. Ciurea
P. Paicu
D. Quinezu
Gr. Cobălcescu
I. Caragiani
Al. D. Xenopol
Șt. Vârgolici
N. Quintescu
A. Naum

Sursa: arhiva
 Muzeului
 Literaturii
 Române Iași.

Profesori care au predat la Institutul Academic și la Institutele Unite.

Eugeniu E. Vincler în uniforma Institutului Academic, anul școlar 1874-1875.
Sursa: Eugeniu E. Vincler, *Albumul serbării de revedere dintre foștii elevi ai Institutului Academic din Iași din seriile de bacalaureat din 1866–1879, de la 9 iunie 1913*, Buzău, 1914.

Palatul Mavrocordat în prezent, intrarea principală. Sursa: arhiva proprie.

Palatul Mavrocordat în prezent, vedere panoramică. Sursa: arhiva proprie.

